

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто основні поняття, що пов'язані з темою дослідження. Відповідно до психологічних особливостей юнацького віку визначено риси, які забезпечують ефективне лідерство старшокласників: самопізнання, самоствердження, самостійність, самовизначення, юнацький максималізм, прагнення до колективності.

***Ключові слова:** лідер, лідерські якості, старшокласники, юнацький вік.*

Лідерство виявляється на різних вікових етапах розвитку особистості, але має свої особливості щодо мотивації, висування та ефективності лідерства. Розглядаючи психологічні особливості юнацького віку було виділено риси, які забезпечують ефективне лідерство старшокласників: самопізнання, самоствердження, самостійність, самовизначення, юнацький максималізм, прагнення до колективності.

Лідерство виявляється на різних вікових етапах розвитку особистості, але має свої особливості щодо мотивації, висування та його ефективності. На різних етапах розвитку суспільства, у різних народах визначення юнацького віку було різним. Хронологічні межі юнацького віку визначалися залежно від соціально–економічних, національних та етнокультурних особливостей. За дослідженнями багатьох психологів, етнографів, філософів, соціологів і педагогів були визначені межі та етапи юнацького віку з 11 до 22 років. Варіюють не тільки ступінь постійності і змін від дитинства до юності та від юності до дорослості, але й сама форма течії цього віку.

Ще Е. Шпрангер, зазначав, що є три типи юності: перший характеризується різкими, бурними змінами, важкими внутрішніми та зовнішніми конфліктами; другий тип – зміни проходять плавно, поступово, непомітно. Третій тип, подібний до першого швидка і бурна, але не болісна перебудова внутрішнього світу і відносин з довкіллям [2, с. 63].

Сьогодні психологи і педагоги (І. Бех, І. Кон, А. Мудрик, В. Петровський та ін.) вважають вік старшокласників віком ранньої юності ягодникова Таким чином, рання юність (від 15 до 18 років) – це перехід від дитинства до

дорослості, вік безпосередньої підготовки підростаючої особистості до життя як дорослої людини, вибору професії, виконання соціальних функцій.

На запитання, як впливає фізичний розвиток, темп його дозрівання на психічні процеси та якості особистості, відповіді однозначно не можливо. Серед старшокласників нерідко зустрічаються як дівчата, так і юнаки, які незадоволені своєю зовнішністю, гостро переймаються якоюсь фізичною вадою, навіть незначною. Вони вважають себе неповноцінними, але, водночас, прагнуть посісти певне місце в колективі, задовольнити свої домагання [5, с. 46].

За А. Мудриком, роль зовнішності значна ще і, головним чином, тому, що від неї в ранній юності багато в чому залежить успіх чи невдачі у взаємовідносинах однолітками протилежної статі. Їх хвилює те, наскільки їхня зовнішність відповідає еталону мужності і жіночості. Суб'єктивна уява цієї міри робить старшокласника більш чи менш задоволеним собою та впевненим собі [3, с. 43]. Отже, наука не виключає, що біологічні процеси впливають на особистість та її поведінку, але психологічні наслідки неможливо розуміти поза соціального контексту індивідуального розвитку особистості.

На тлі загальної перебудови інтелектуального та психічного планів особистості в юнацькому віці проблеми стосунків, належності до групи та лідерства стають одними з центральних. Багатьма дослідниками було доведено, що лідерами частіше стають неординарні, творчі, з високим рівнем інтелекту старшокласники, які мають добру пам'ять, швидкий та гнучкий розум, достатньо розвинене мовлення, а також серед них можна побачити так званих видатних особистостей: “філософів”, “гострословів”, “ерудитів” [2].

І. Бех підтверджує, що ранній юності притаманне зростання самосвідомості [1, с. 75]. Це усвідомлення своїх якостей і можливостей, потреба у звіті про свої вчинки, уявлення про своє місце в житті, усвідомлення себе як особистості. З цим пов'язаний інтерес до моральних проблем. У зв'язку розвитком свідомості, оцінювання власних вчинків, формується таке складне почуття, як совість.

Надзвичайно важливий процес у розвитку юнацької самосвідомості – це формування особистісної ідентичності, почуття індивідуальної самототожності та цілісності. Найбільш глибоко і детально цю проблему досліджено у працях Е. Еріксона [4, с. 32].

розвитком свідомості й самосвідомості, цілеспрямованості її діяльності формуються вольові якості. Закріплюється здатність керуватись у своїй поведінці й діяльності більш віддаленими цілями, відбувається усвідомлення своїх обов'язків. Також в юнацькому віці формуються основні риси характеру особистості. Дедалі більшого значення набуває система переконань, нових потреб, інтересів та ідеалів, які визначають напрям життєвої активності, ставлення до оточення, самого себе, суспільних обов'язків [5, с. 48].

За даними М. Розенберга та більш пізнішими дослідженням Л. Кале, Р. Кулка і Д. Клингеля [3, с. 101-102], юнаки, які лідирують у своїх групах, мають більш високу самоповагу, почуття певності в собі, ніж їх послідовники. Вони більш самостійні і менш навіювані.

Розглядаючи психологічні особливості В. Ягодникова виділила в юнацькому віці наступні риси, які забезпечують ефективне лідерство старшокласників: самопізнання; самоствердження; самостійність; самовизначення; юнацький максималізм; прагнення до колективності; ентузіазм, романтизм і громадянська активність [5, с. 54].

Отже, беручи до уваги особливості юнацького віку та дослідження особистісних рис лідера, дослідниця доцільним виокремила такі компоненти лідерських якостей з визначенням у них ознак, які, на її думку, забезпечують ефективне лідерство старшокласників і які умовно можна розподілити на: мотиваційний компонент – ознаки: упевненість у собі, потреба в досягненні, прагнення до самоствердження і самореалізації; емоційно-вольовий компонент – ознаки: урівноваженість, емоційно-позитивне самопочуття, наявність вольових якостей; особистісний компонент – ознаки: вплив на інших, оригінальне, творче мислення, комунікативні та організаторські здібності; діловий компонент – ознаки: уміння приймати правильне рішення в

непередбачених ситуаціях, готовність брати на себе відповідальність, знання, уміння та навички організаторської роботи [5, с. 57].

Образ досконалої особистості лідера, це передусім міцно та органічно засвоєні національні й загальнолюдські цінності; це влада над собою, стратегія побудови життя, що передбачає постійний рух до здійснення чимраз новіших, важчих, ніж раніше, задумів, результати яких потрібні не тільки самій людині, а й усім людям; це створення самою людиною середовища для свого розвитку, активне творче відображення дійсності; це межова самовіддача, вміння мобілізуватися на подолання труднощів, прогнозувати наслідки своїх вчинків; це щирість, прагнення до об'єктивності та здатність приймати рішення. Такий лідер не тільки вміє відстоювати власні інтереси, а й піклується про загальне благо.

Література

Бех, І. Д. (1998). Особистісно зорієнтоване виховання. *Науково-методичний посібник*. Київ: «ІЗМН».

Скрипченко, О. В., Долинська, Л. В., & Огороднійчук, З. В. (2001). Вікова та педагогічна психологія. *Навчальний посібник*. Київ: «Просвіта». Взято з <https://westudents.com.ua/glavy/75881-VI-psihologiya-ranno-yunost.html> (дата звернення 14.10.2019)

Токарева, Н. М., Шамне, А. В. (2017). Вікова та педагогічна психологія. *Навчальний посібник* (для студентів вищих навчальних закладів). Київ.

Эриксон, Э. (2006). *Идентичность: юность и кризис*. Москва: «Прогресс».

Ягоднікова, В. В. (2006). Формування лідерських якостей старшокласників в особистісно-орієнтованому виховному процесі загальноосвітньої школи. *Дис. канд. пед. наук*. Південноукраїнський державний Педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. Одеса.

Окушко Т.К., м. Київ

ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАННЯХ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У статті обґрунтовано актуальність проблеми виховання громадянськості у дітей та учнівської молоді, схарактеризовано український та зарубіжний досвід у реалізації проблеми, презентовано авторську позицію в реалізації даної проблеми.

Ключові слова: *громадські об'єднання, громадянське виховання, громадянськість, учнівська молодь, участь у житті суспільства.*

Важливість проблеми виховання громадянських цінностей в учнівській

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ**

**ЗРОСТАЮЧА ОСОБИСТІТЬ
У СМИСЛОЦІННИСНИХ ОБРИСАХ**

МАТЕРІАЛИ

*Всеукраїнської науково-практичної конференції
24-25 жовтня 2019 року*

Івано-Франківськ
«НАІР»
2019

УДК 371.4:001.76
ББК 74.200
3-90

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України
(протокол № 9 від 26 вересня 2019 року)*

Рецензенти:

Гавриш Н.В., доктор педагогічних наук, професор Журба К.О., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник Шахрай В.М., доктор педагогічних наук, доцент

Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / [За ред. І.Д. Бега, Р.В. Малиношевського]. Івано-Франківськ : НАІР– 2019. – 340 с.

ISBN 978-966-2716-35-1

збірник увійшли матеріали учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах», в яких представлені теоретико-практичні досягнення та наукові розвідки науковців, керівників експериментальних майданчиків, аспірантів та докторантів Інституту проблем виховання НАПН України, здійснені у галузі теорії і методики виховання, соціальної роботи та дошкільної педагогіки.

Статті подано в авторській редакції (збережено стилістику, орфографію та мову). Актори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела тощо.

УДК 371.4:001.76
ББК 74.200

ISBN 978-966-2716-35-1

Мачуський В.В. Модернізація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти: шляхи реалізації	194
Морін О.Л. Перспективи подальших наукових пошуків у напрямі забезпечення трудового виховання молодших школярів	199
Нетреба М.М. Проблема формування лідерських якостей старшокласників в закладах загальної середньої освіти	204
Окушко Т.К. Проблема виховання громадянськості учнівської молоді в громадських об'єднаннях у науковому дискурсі: український та зарубіжний досвід	207
Остапенко О.І. Військово-патріотичне виховання старшокласників у процесі позакласної роботи	213
Охріменко З.В. Упровадження методики взаємодії школи і сім'ї у процесі трудового виховання учнів: досвід і перспективи	217
Просіна О.В. Теорія менеджменту І. Адізеса в управлінні освітньою діяльністю закладів позашкільної освіти	223
Пустовіт Н.А. Екологічна компетентність як показник гармонізації взаємодії школярів із природою	228
Рагозіна В.В. Реалізація художньо-естетичного розвитку дітей раннього віку у вітчизняному освітньому законодавстві	232
Роговець О.В. Формування цінності життя підлітків: практичний аспект	237
Селезньова О.О. Актуальність проблеми формування здорового способу життя молоді	242
Сергєєва Н.В. Діагностика міжособистісних відносин дітей-підлітків	247
Сіваченко І.Г. Аксиологічні засади діяльності педагога як вихователя Нової української школи	251
Солонська О.М. Створення виховного простору закладу освіти як чинника самовдосконалення вчителів	256
Таргоній І.В. Використання потенціалу позааудиторної діяльності педагогічних коледжів у вихованні толерантності у майбутніх вчителів ..	260
Тимофєєва І.Б. Виховний простір майбутніх учителів початкових класів	265
Тихенко Л.В. Пріоритети освітньої діяльності сучасного закладу позашкільної освіти	269
Тікан Я.Г. Аксиологічне виховання та формування європейських цінностей у студентів.....	274
Тіщенко А.В. SMART-технології в освітньому процесі.....	279
Третяк О.П. Виховання морально-етичних цінностей у молодших школярів	286
Федоренко С.В. Навчальний предмет «Громадянознавство» в освітньому процесі міських технологічних коледжів Англії	291